

**MUNI
SPORT**

Pedagogika sportu (dc4903)

Výzkum sportovně-pedagogických profesí

Vladimír Jůva
Katedra pedagogiky sportu, FSpS MU
juva@fsps.muni.cz
16. 11. 2023

Výzkum sportovně-pedagogických profesí

Typy výzkumů

A. Historický výzkum

- Jací byli sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jak se vzdělávali? (+ komparativní, kurikulární, ...)
- ...

B. Teoretický (normativní) výzkum

- Jací by měli být sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jaké by mělo být jejich vzdělávání?
- ...

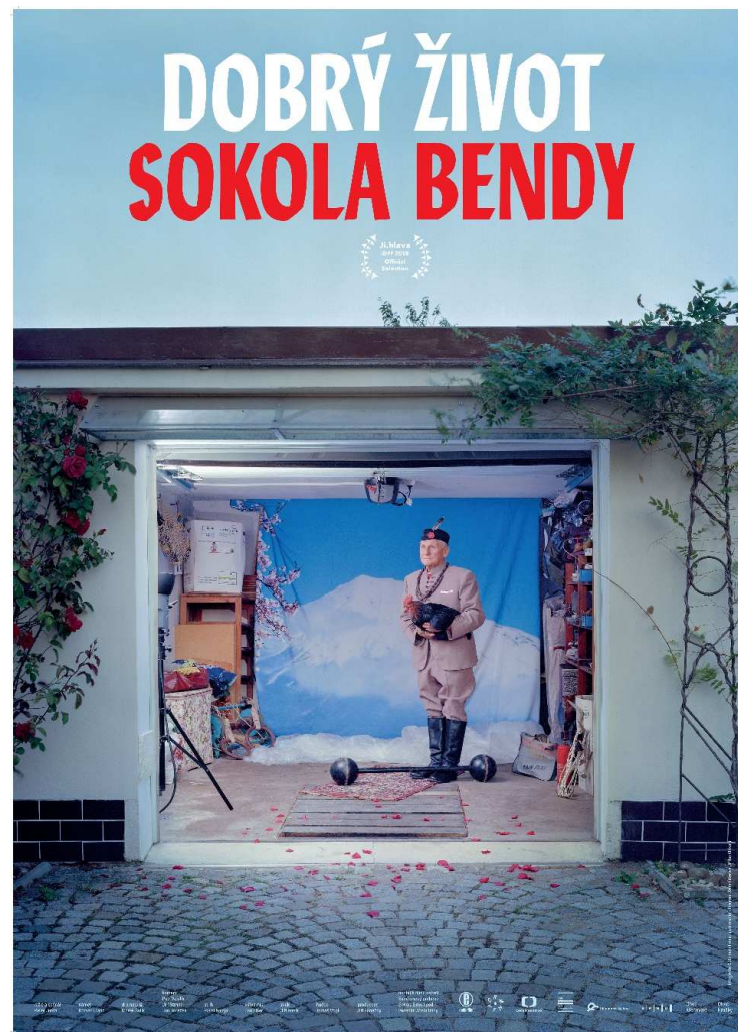
C. Empirický výzkum

- Jací jsou sportovní trenéři, učitelé TV, ...?
- Jak se vzdělávají? (komparativní, kurikulární, ...)
- ...

A. Historický výzkum

Projekt (2012) Věrná garda (Roman Franc)

- Výzkum **životních příběhů** sokolů-seniorů
- Vzorek: různá prostředí (ČR – USA), věk 60–100, Sokol = jejich životní styl
- Metody: primární prameny, **orální historie**
- Výsledky: vědecký text, obrazový materiál (foto), film – viz plakát, osvěta, ...

Typy (C) empirických výzkumů

- **kvantitativní** – dotazník, pozorování, analýzy dokumentů, ...
- **kvalitativní** – např. analýzy dokumentů, focus group, výzkum životního příběhu (historie a současnost), etnografický přístup, ...
- **smíšený výzkumný design**
 - kvanti → kvali
 - kvali → kvanti
 - ...

(C) Empirický výzkum na FSpS MU

- Zastřešující projekt **Profesní gradace sportovních pedagogů**
- Období řešení: 2019–2023
- Termín **sportovní pedagog** = rozsáhlé spektrum sociálních, pomáhajících a pedagogických profesí, které odborně zabezpečují edukaci v oblasti soutěžního, rekreačního a školního sportu
- **Konkrétně**: sportovní trenér, učitel tělesné výchovy, animátor sportovních aktivit, instruktor, cvičitel, lektor, ...
- **Cíl**: zjištění okolností a průběhu profesní gradace sportovních pedagogů
- **Konkretizace cíle** – vzhledem k: zvolené profesní skupině, genderu, typu instituce, sportu, profesní dráze, typu vzdělávání, ...

Profesní gradace sportovních pedagogů

Hlavní výzkumné otázky:

1. Které klíčové **okolnosti** ovlivnily rozhodnutí stát se sportovním pedagogem?
2. Jakým způsobem probíhalo – probíhá jejich **formální vzdělávání**?
3. Jakým způsobem probíhalo – probíhá jejich **neformální vzdělávání**?
4. Jaké **požadavky** kladou **na formální vzdělávání**?
5. Co sportovní pedagogové **očekávají od neformálního vzdělávání**?
6. Jakou roli v procesu profesionalizace sehrává **reflektovaná praxe**?
7. Jakým způsobem se uskutečňuje **mentoring** v rámci profesního rozvoje (nejen) začínajících sportovních pedagogů?
8. Jak se sportovní pedagogové **učí**?
9. Jaké jsou podstatné charakteristiky jejich **expertního výkonu**?

Profesní gradace sportovních pedagogů

- obecná **východiska**: **historie**, **filozofie**, **sociologie**, **psychologie**, **pedagogika**, **pedeutologie**, didaktiky, andragogika, genderová studia, **kinantropologie**, **vědy o sportu**, pedagogika sportu, ...
- **smíšený** výzkumný design
- kvantitativní a kvalitativní **metody** sociálního výzkumu
- **účastníci** výzkumné studie:
náhodní X oslovení a dostupní sportovní pedagogové –
dospělí dobrovolníci způsobilí k právním úkonům
- **etika výzkumu** – schválený projekt – EKV MU

**Výzkum sportovních trenérů =
sociální, pomáhající
a pedagogická profese**

Profesní gradace sportovních trenérů

Normativní východiska –

např. **Pierre de Coubertin** (1863–1937) =

propojení trenérství + filozofie + pedagogiky, ...

- **sport** = nejen fyziologický proces,
ale i rozvoj „*svalů, rozumu, charakteru a vědomí*“
- sport = cílevědomá **snaha o (sebe)zdokonalování**,
ne pouze růst výkonu a úspěchy v soutěžích
- sport = **prostředek k dosažení dokonalosti**
- sport = **prostředek rozvoje a kultivace sociálních vztahů**
- **olympismus** – sport = prostředek přispívající k edukaci,
k rozvoji každého jedince i sociálního života

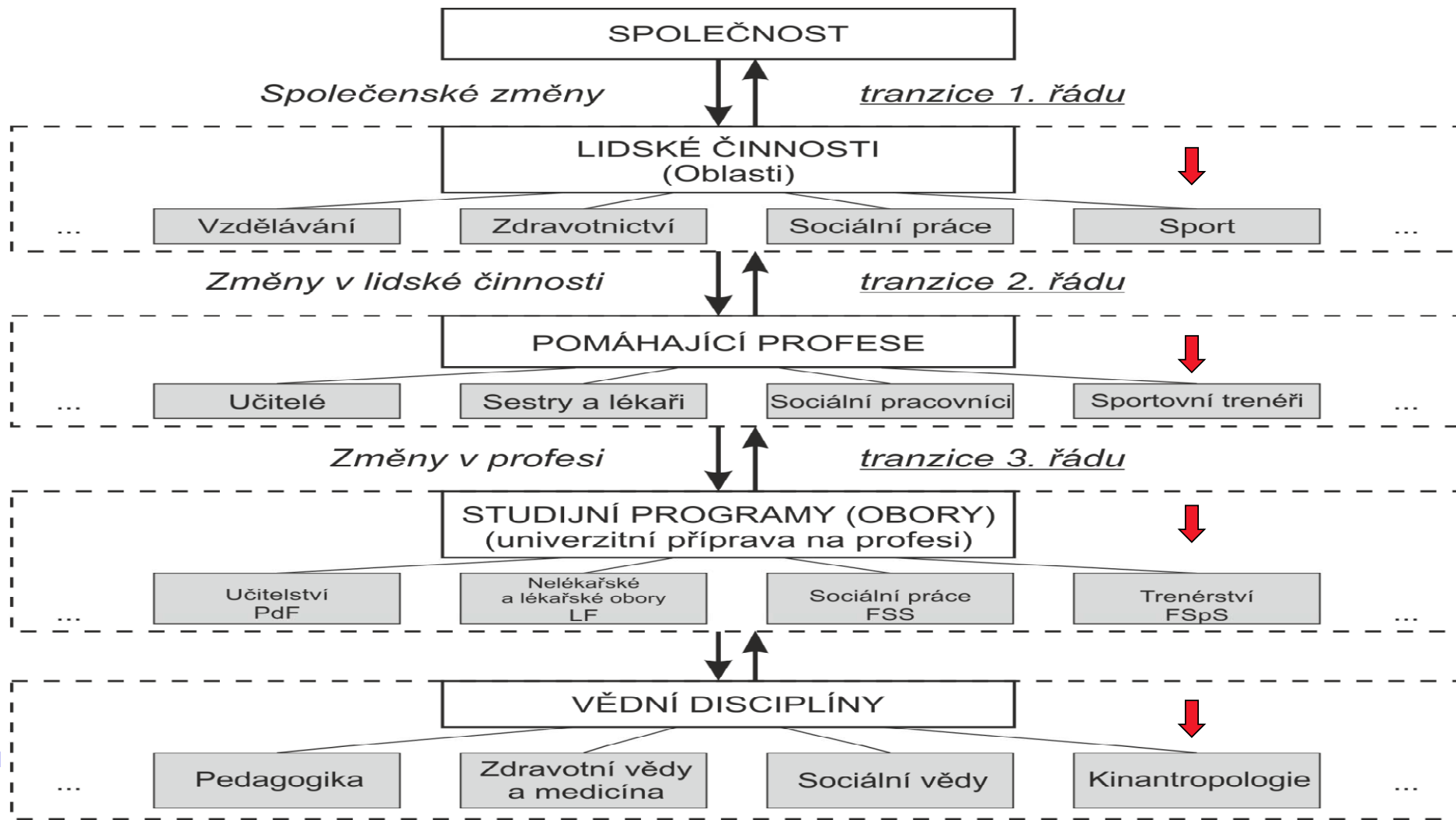

Profesní gradace sportovních trenérů

Sociální východiska

- Velké **sociální změny** – nárůst **služeb**, ...
- Sílí **negativní socializační dopady sportu** (na mladé, ...)
- **Trenér** (soutěžního i rekreačního sportu) = profesionál, jenž by měl vedle maximálního rozvoje sportovní výkonnosti přispívat k **pozitivní socializaci**
- Koncepce **trenérství = klíčový problém sportu** na všech úrovních – viz britský model rozvoje trenérství = světová „1“
- „**Pohyb jako lék**“
- Tlak na **profesionalizaci** – rozvoj profesí

Profesní gradace sportovních trenérů

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

- **sportovní trenér** = profese s tradicí → **historický výzkum**
- první profesionální kouč v americkém VŠ sportu – 1864 → **výzkum – vztah školy a sportu?**
- **sportovní trenér** – **zajišťuje a vede trénink sportovce + ... (zvířata, věci, ...)** → **výzkum profesí (sociálních + ...)**
- **trenér** = odborník ve sportu i **pedagog**, poradce, ... = práce s lidmi = **sociální + pomáhající + pedagogická profese** → **pedeutologický výzkum**
- rozvoj sportu + negativní jevy → vyšší nároky na trenéry – odborné, strategické, taktické, ... + **pedagogická odpovědnost** → **etické aspekty**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

- **sportovní trenéři** = rozsáhlá skupina **pedagogických pracovníků**
 - ve školských zařízeních
 - ve struktuře soutěžního sportu
 - v dalších, hlavně volnočasových aktivitách
- **Zákon o pedagogických pracovnících** (2004) – sportovní trenér = pracovník vykonávající přímou pedagogickou činnost
- **požadavky:**
 - odborná kvalifikace (maturita + kurzy, VŠ sport)
 - bezúhonnost + zdravotní způsobilost
- = **zúžené vymezení** trenéra a jeho vzdělání
- X nový zákon SR – „športový odborník“, ICCE, ... →
- **výzkum** → **ovlivnit legislativu**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Závěry celosvětových výzkumů = **širší chápání** profese trenéra – viz evropský projekt **AEHESIS**

(Aligning a European Higher Education Structure In Sport)

1. **trenér orientovaný na osoby participující ve sportu**

a) **trenér začátečníků** (dětí, mládeže, dospělých)

b) **trenér rekreačně sportujících osob**

2. **trenér výkonnostně orientovaných sportovců**

a) **trenér talentovaných sportovců** (dětí, mládež)

b) **trenér profesionálních sportovců**

⇒ **trenér v soutěžním, školním i v rekreačním sportu**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Široká působnost a skladba trenérů:

- soutěžní + školní + rekreační sport (cvičitelé, instruktoři, ...)
- **nejrůznější úrovně trenérů**: pomocný, asistent, smluvní, ve sportovní škole, vedoucí, reprezentační ...
- **různé skupiny adresátů** – věk, různé sporty, sportovní výkonnost, sociální a kulturní specifika, ...
- **různé zázemí** sportovního klubu (malý klub v „malých sportech“ → trenér vykonává různé aktivity, velké a ekonomicky saturované kluby → dělba práce)
- **nejrůznější formální dosažené vzdělání** – krátké trenérské kurzy
– nejvyšší vědecké kinantropologické vzdělání
- **máme empirická data?** (Rejstřík, výzkumy, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Aktivity trenéra = výzkumná témata:

- **teoretické** – rozvoj vzdělání (daný sport + vědy o sportu + ...), příprava tréninků, ...
- **interakční** (praktické) – trénink, soutěže, ...
- různorodé **sociální role trenéra** – informátor, důvěrník („terapeut“), ukazňovatel, motivátor, vychovatel, ...
- různorodé **profesní role** – učitel, třídní učitel, vychovatel, pedagog VČ, ...
- „Trenérská role představuje schopnost rozvíjet důvěru sportovce, hodnotit, řešit problémy a rozhodovat“ (Walsh, 2007)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Problémy trenérské profese = výzkumná témata:

- **trenérství** = pouze rysy povolání – **semiprofese** ≠ **profese**
- **absence profesní autonomie trenérů** – závislost na laicích
- **hodnocení práce trenéra** = pouze úspěchy sportovců?
- zapojení trenérů do extrémního konkurenčního prostředí – **výměna za sportovce bez vzdělání**
- častá **absence trenérského etického kodexu**
- ve vrcholovém sportu trenéři řeší **střet zájmů** – komplexní rozvoj sportovce nebo jen sportovní úspěchy?
(i ve sportovním školství, v SCM – systém financování, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Problémy trenérské profese = výzkumná témata:

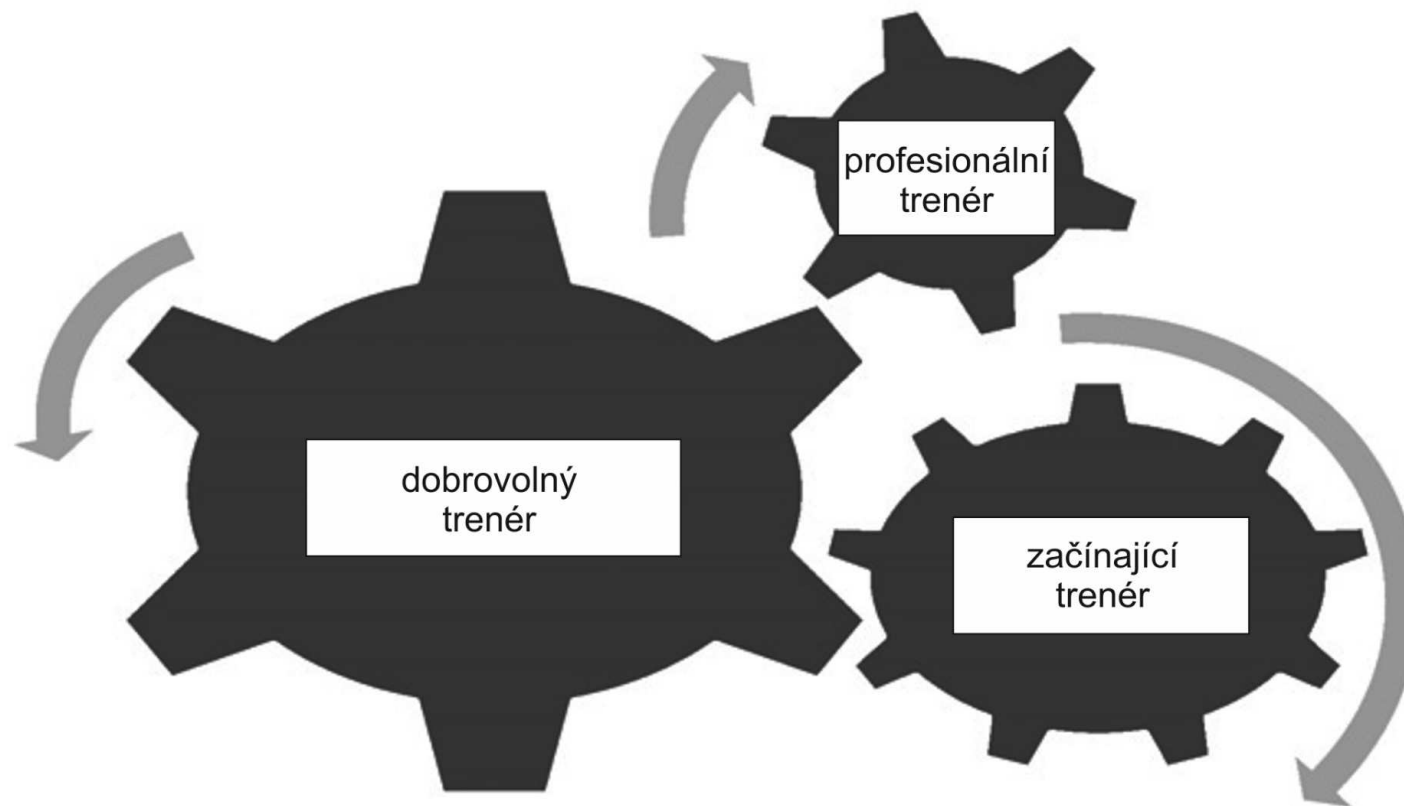
- Trenérství = **tlak termínů** (soustředění, závody, testy, ...) →
- **časový deficit**, problémy se synchronizací pracovních úkolů
- mnohdy časové **omezení pracovních kontraktů**
- **Genderová nevyváženost** = absence trenérek: „*Trenér... to je holt jednoduše mužská záležitost*“ (Cachay & Bahlke, 2004)
- **výzkumy** – svět – ČR – Ženy a sport (2005), GENAT 1 + 2, ...
- → **programy pro zlepšení diskriminace trenérek** (SRN, Kanada, USA ad.) – vzdělávání, evaluační výzkumy

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Absence empirických výzkumů trenérství u nás:

- trenéři se svými svěřenci tráví velké množství času → intenzivně a dlouhodobě je **ovlivňují** (jen empirie – absence výzkumů časového snímku trenérů a jejich vlivu na sportovce)
- **trenéři** = rozsáhlá pedagogická profese, ale **opomíjena systematickým výzkumem**
- u nás – v pedagogice sportu – Svoboda, Jansa, Kovář, Jůva – **jen některé aspekty**
- v zahraničí – stálá pozornost – hlavně **funkce, kompetence**
→ **vzdělávání** (formální + neformální), **kurikulární výzkumy**

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Smíšený model profesní identity trenérství (SASCOC, 2011)

Výzkum sportovních trenérů – 1) vymezení

Výzkum **expertnosti** sportovních trenérů:

- **expertnost** = stabilně vysoká kvalita výkonu v profesi
- **expert** = vynikající představitel profese
- **první výzkumy** – před 100 lety – **šachisté** (představivost, paměť), **hráči na hudební nástroj** (expertnost = důsledek vrozených předpokladů X vliv cvičení?)
- **společný rys**: emancipace, rozvinutí profesionalismu
- **cíl**: popsat objektivní (interakce, kultura instituce, ...) a subjektivní (profesní „já“) **determinanty** rozvoje a udržování **expertnosti** trenéra

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

1919 první trenérské vzdělávání na Univerzitě Illinois, ...

(**historický výzkum**)

- **trenérské vzdělávání** = proces učení, v němž se budoucí (i současní) trenéři učí trénovat (Trudel & Gilbert, 2006)

Dvě cesty trenérského vzdělávání:

- **systematické trenérské vzdělávání** („formální“ – nejčastěji celostátní programy – např. USA – Bílá kniha, svazy, ..., projekt EU AEHESIS – doporučená kurikula, ...)
- **trenérské vzdělávání vycházející z empirie a z reflexe vlastní praxe** (typická životní dráha – aktivní sportovec – asistent trenéra – samostatný – hlavní trenér)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

**Empirické, kurikulární, ... výzkumy –
v trenérském vzdělávání se posilují:**

- **etické aspekty trenérství**
- **pedagogické (sociální) aspekty trenérství**
- **viz inovované kurikulární koncepce**
(svět – ICCE = The International Council for Coach Education
– Excellence, AEHESIS, Sports Coach UK, Bílá kniha USA,
ČOV, svazy, ...)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Etická dimenze trenérského vzdělávání:

- opírá se o etické trenérské kodexy (u nás – ČOV + ...)
- **britský trenérský etický kodex:**
 - respekt k jedinečné hodnotě jednotlivce, péče o klienty
 - motivace sportovce uplatnit svůj potenciál
 - hledání společně cesty zlepšení, ...
- **Kodex cti Německého sportovního svazu**
 - úkol trenéra = **pedagogicky odpovědné jednání:** „Jednej tak, abys svým jednáním minimalizoval rizika sportovce a abys maximalizoval jeho osobní rozvoj (z pohledu fyzického, mravního, sociálního, emocionálního a zdravotního)“
- **Etický kodex sportovního trenéra (ČOV)**
- **zdraví a dobrý stav stojí nad výkonnostními cíli**
- **komparativní výzkumy – analýzy kodexů**

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Důraz na **sociální oporu** a **pomoc** trenéra sportovci:

- „v životě jsou důležitější věci než sport“
- = **dvojí poslání** sportovního trenéra =
příprava na sportovní úspěchy + pomoc a „doprovázení“
na cestě k „dobrému životu“
- viz např. projekt **Duální kariéra**
- výzkumný projekt FSpS **Mentor sportovní kariéry** =
pomoc při transferu do běžného života

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Pedagogická dimenze trenérského vzdělávání:

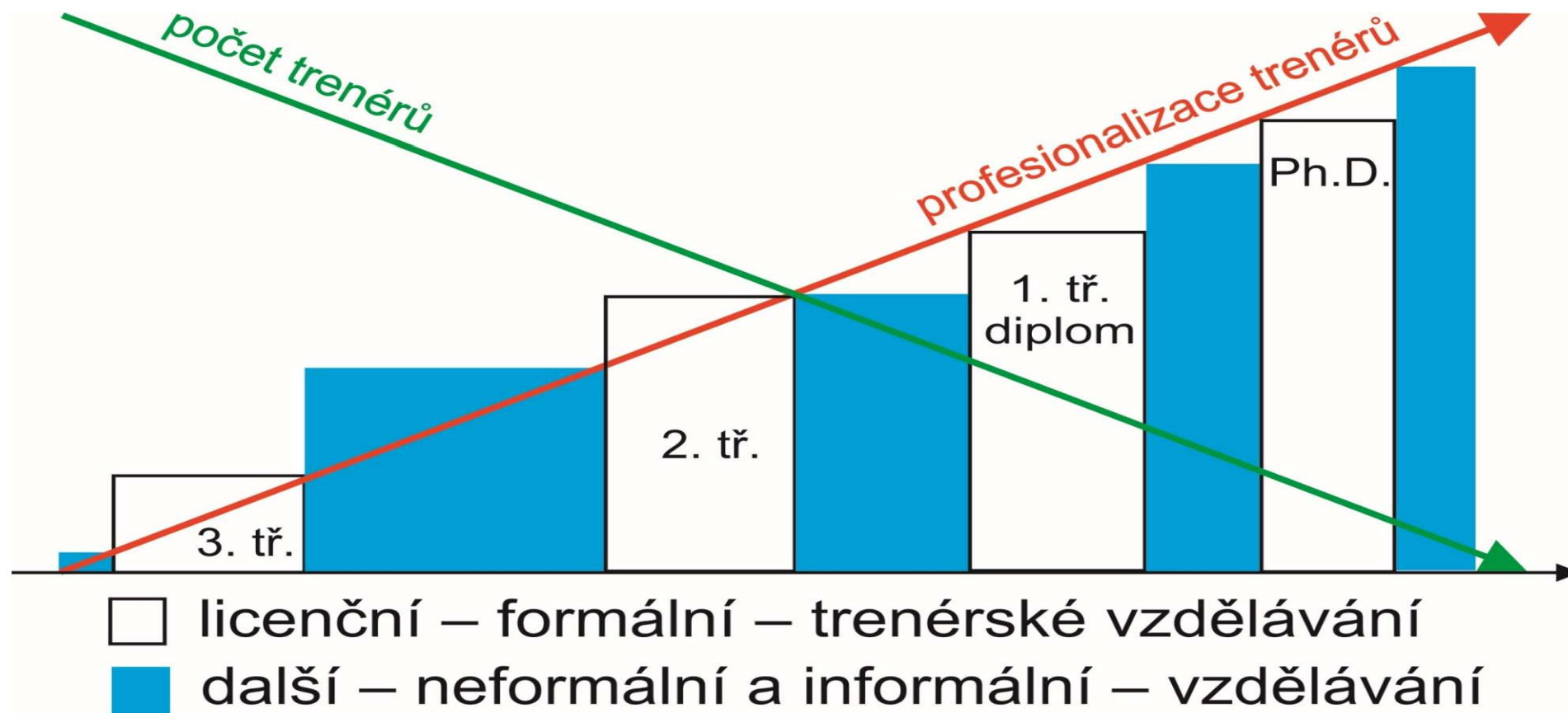
- rozvoj **pedagogické odpovědnosti** = odpovědnost vůči sportujícím, maximální eliminování rizik a podpora vzájemné odpovědnosti trenéra, sportovců i klubu (Behm, 2008, s. 349)
- **hlavní úkol trenérského vzdělávání** = budoucí trenéři si musí uvědomit sociální souvislosti tréninkového procesu a musí získat „pedagogickou odpovědnost pro dobrý život“ (Kurz, 2004, s. 34)
- **rozvoj trenérských kompetencí**, které podporují dobrý a zdařilý život sportovce a usilují o realizaci jeho přirozených zájmů
- podpora **reflexe trenérské praxe** – např. projekt „*Co trenéři potřebují*“ (Schierz, Thiele, & Fischer 2006)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Rozvoj **klíčových kompetencí** trenérské profese:

- **systemová** = jednat adekvátně v daných systémech, napříč těmito systémy i proti nim (např. při tlaku na porušování etiky)
- **věcná** = jednat účelně, přiměřeně, logicky a důsledně
- **sociální** = trenérovo srozumitelné a odpovědné jednání
- **osobnostní kompetence** = trenérské jednání respektující předešlé skupiny kompetencí (Schierz, Thiele, & Fischer, 2006)

Výzkum sportovních trenérů – 2) vzdělávání

Obr. 2: Gradace trenérského vzdělávání

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

- Požadavek propojit sport, trenérství a pedagogiku je již z konce 19. století – dnes je ještě významnější v souvislosti s narůstajícím významem sportu i jeho negativními jevy
- **Trenérství má pedagogický charakter**
= práce s lidmi + iniciování učení + výchova
+ doprovázení + pomoc na cestě životem
- **Sportovní trenér figuruje mezi pedagogickými pracovníky**
 - vykonává přímou pedagogickou práci nejen ve vzdělávacích zařízeních, ale i v klubech, jednotách, SCM, ...
 - potřeba **rozšířit legislativní vymezení trenéra**

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

- Pedagogika sportu patří k tradičním oblastem trenérského vzdělávání – má **integrační funkci** všech vědeckých poznatků o sportu
→ = klíčová oblast ve **vzdělávání trenérů** při:
 - rozvíjení jejich **kompetencí** užitečných pro praxi
 - vytváření jejich vlastního **svědomí**
 - rozvoji **pedagogické odpovědnosti**
 - uvědomování si faktu o **vzájemné provázanosti všech věd** (o pohybu, sportu, zdraví, výživě, ...)

Výzkum sportovních trenérů – dílčí shrnutí

Je třeba posílit:

- pedagogicky orientované **výzkumy** trenérství
- pedagogickou, psychologickou a etickou dimenzi **trenérského vzdělávání**
- **vysokoškolské vzdělávání trenérů**
- tvorbu etických a profesních **trenérských kodexů** s důrazem na pedagogickou odpovědnost

Děkuji za pozornost